

Nogle dage i maj

Fyrspillene i Sydthy - Af dramatiker Kaj Nissen, Kruså

Det var en meget naturlig ting, at Fyrspillet i 2005 kom til at handle om befrielsen. Det var 60 år siden denne skelsættende begivenhed, og det var igen blevet året hvor der skulle spilles på Ashøje, altså et sted der ikke var for lokalbundet med hensyn til temaet, og samtidig et sted der kunne levere det rigtige terræn - og den rigtige kulisse.

Nu er Ashøje jo en høj - faktisk den højeste i Thy, og på toppen står der et tårn. Man rækker ret højt til vejrs deroppe. Den top var aldrig blevet forsøgt som spilleplads før, nu skulle det prøves. Det gjorde det jo heller ikke ringere, at tårnet netop var fornyet og nu frembød sig med sine lyse træfarver og sin himmelstræbende konstruktion.

Neden for denne høj, på dens flanker, øverst på den og oppe i tårnet - der skulle handlingen udspille sig. Og handlingen skulle altså udspringe af befrielsen.

Men hvilken befrielse i virkeligheden? Hvor? For hvem? Med hensyn til hvad?

Løsningen viste sig at ligge ude på randen af Thy, næsten ude i bølgerne. Her lå der en handling og kaldte. Det var ikke lige præcis den, der skulle beskrives, men herude gemte sig inspirationen og alle de detaljer, der kunne knytte en historie sammen.

Derfor kom stykket ikke til at handle om fiskerlejet Lyngby under besættelse og befrielse, det var der trods alt ikke grundlag for, eller grund til, men bogen Verdenskrigen i Lyngby af Knud Madsen Nielsen blev en åbenbaring for mig og en sand guldgrube. Her var et meget lille sted som fik en betydelig plads i det store verdensopgør, ligesom der var opridset en række personer, jeg som dramatiker straks så en masse gode udviklingsmuligheder i.

I de sidste par år var der begyndt at udkomme en række bøger om besættelsens mange aspekter, set med nye øjne og i et nyt lys, fra yngre historikere. Og disse bøger gav mig så

det supplerende stof, både det store perspektiv og endnu flere detaljer.

Deraf opstod en historie, hvis personer var fiktive, men alle havde rod i enten en biografisk skildring eller et fotografi måske, og hvis handling ganske vist var frit opfundet, men i hver lille detalje kunne have fundet sted, nøjagtigt som her gengivet. Det gav mig en sikkerhed i grundlaget og en frihed i måden at fortælle historien på. Det skulle handle om at lade befrielsesopgøret foregå hen over hovedet på købmanden i det lille leje. Han var selv en del af det, og både i luften og på landjorden var der en aktivitet, som ellers kun sjældent ses på så yderligt beliggende steder.

Det blev muligt at inddrage alle aspekter af både besættelse og befrielse og pakke det hele ind i en handling, der kørte hen over små fjor-

Sagde du befrielsen?

ten dage efter den 5. maj. Meget skulle afklares i de dage, og nye magtforhold etableres. Der var dem, der bare åndede lettet op - men så var der også dem, der i omvæltningerne så en ny chance for at gribe voldeligt ind.

Således opstod der omkring købmandsbutikken - det var selvfølgelig ikke den i Lyngby, men det var det jo alligevel på en måde - en drabelig historie, der inddrog en lokal frihedskæmper, Holger, hans kone Lena, og en tidligere bejler, nu hipo-manden Ove.

Ove ville prøve at vende nederlaget til en ny sejr, og til det brug skulle han have et sted at gemme sig af vejen mens han sammen med sine kammerater forberedte sit kup. Det ville passe ham godt, hvis det kunne blive hos Lena, men hun var nu gift med Holger, der var frihedskæmper. Et farligt spil tog sin begyndelse, Ove tog Holger som gidsel, det endte endda med at han overtog købmandsbutikken, og købmanden med, mens det lykkedes Lena at stikke af og gå i gang med en redningsaktion.

Købmandsbutikken var det oplagte sted at centrere en handling. Her kom alle egnens folk, og de inkluderede på dette tidspunkt også tyskerne ude fra bunkerne ved havet. Ikke mindst soldat Gustav var en fast gæst her, han blev af købmandens kone undervist i dansk og leverede til gengæld små souvenirs til hende - hun samlede på minder fra krigens tid, efter lige i starten af besættelsen at være blevet såret af tyske soldater.

Gustav var selvfølgelig ked af det med at den tyske hær havde kapituleret, men hans gode venner i købmandsbutikken kunne selvfølgelig ikke helt se det på den måde. Købmanden havde desuden store våbenlagre gemt i butikken, og det hemmelige spil ville måske snart være blevet optrævlet. I øvrigt var Gustavs bedste ven i området købmandens 11-12årige datter - en usædvanlig vaks pige, som skrabede til sig af alle slags - informationer såvel som ting og sager til sin mor.

Det var ikke så ligetil at skrive denne Gustav-figur: En tysk soldat der talte godt dansk (thybomål) og samtidig skulle være en positiv hovedperson - og den der klarede paragrafferne til sidst. Måske var det ikke gået ti år tidligere.

Men tiden var en anden, og det viste sig at være en absolut spiselig konstruktion. I øvrigt var han - som den person der gav inspirationen til ham - værnemagtssoldat og var efterhånden faldet godt til i de nye omgivelser. Han var parat til at yde støtte til den danske side, så vidt det overhovedet kunne lade sig gøre uden at han direkte brød sit soldaterløfte.

Det blev Gustav og købmandens datter, som til sidst - med god hjælp fra mange sider - klarede at rive Holger ud af Oves kløer igen. Mange nye personer var kommet ind i billedet: en ingeniør der skulle rydde op efter tyskernes hærgen, og ingeniørens søn; en skolelærer som ikke kunne komme i gang med sin undervisning igen; en værnemager der kiggede et smut forbi, men ikke kunne købe noget; en tyskerpige på flugt som Lena måtte tage sig af; en bladudgivelseske som styrede de mange oprydningsaktioner; en arbejder der ikke kunne komme fra Thy, efter at han i årevis havde bygget og bygget og bygget på Hanstholm, og nu kunne han måske komme i arbejde med at rive det hele ned igen. Alle var de en del af de konfliktfyldte dage, der fulgte i hælene på den 5. maj.

Omsider kom også en englænder forbi, men lige der var han ikke til nogen nytte - alle udestående knuder måtte den lille befolkningsmedlemmer løse selv. Det skete da også, og en Sanglærke kunne med en vis optimisme i stemmen træde ind og bede tre fiskerkoner som undervejs havde stået lidt afsides og kogt våbendele fri for den vaseline, de var smurt ind i, om at standse deres arbejde, for krigen og besættelsen var ovre, og hun ville nu i stedet give en lille vise til bedste:

*Nogle dage i maj
står den på æbleskiver og flæskesteg,
og den der træder ind i vores hus,
kan frit ta' del i vores fælles rus.
Vi fester for vor frihed
til at kunne være
enige - uenige -
som det passer os.*

Samtidig med at handlingen strammede sig op mod klimaks, og de forskellige personer

Englænderne ankommer.

langsomt faldt på plads i et nyt mønster, med udsigt til en ny tid og en ny frihed, var det vigtigt at få tegnet et nogenlunde afrundet billede af, hvordan disse dage måtte være blevet oplevet dengang. Jeg var der ikke selv, i hvert fald var jeg ikke gammel nok til at kunne huske noget af det, men ved samtaler med folk der havde lyst til at indvi mig i deres erfaringer og minder, ved en intens læsning og ved at dykke ned i landskabet, der hvor Thy render ud i havet, og de helt specielle levevilkår derude, viste det sig alligevel muligt at komme langt, og de folk, der rent faktisk havde været med, sagde siden god for oplevelsen og tolkningen, og det var nu slet ikke det ringeste af det.

Når man skriver dramatik ud fra en research, sidder man altid tilbage med en frygtelig masse materiale, som man aldrig fik brug for. Der var stof til historier, der kunne strække sig over dage og nætter, men på Ashøje skulle det jo gerne kunne udspille sig i løbet af et par timer. Dette kræver koncentration af stoffet, og det kræver, at meget forbliver usagt. Meget af det usagte skulle trods dette dog kunne læses mellem linjerne, og det er mit håb, at det, man

under alle omstændigheder kan læse af det, er respekten for nogle overlevelsesmekanismer og en livsduelighed, som jeg stødte på i løbet af dette arbejde, og som satte sig igennem, selv under de værst tænkelige omstændigheder og i en mangelsituation - uden at sætte den til grundliggende menneskelighed over styr.

Sådan var det også med stykket her. Handlingen skulle gå op i en spids, men knuden måtte løses og vejen ind i fremtiden sikres. Hvordan skulle et lands befolkning ellers komme videre med sin tilværelse under de nye vilkår der nu opstod der, hvor trykket fra den store umenneskelighed var forsvundet og havde givet plads for andre og hidtil uprøvede muligheder.

*Nogle dage i maj
står den på lys og farver og stærk ståhej,
og hver der la'r os tro på hvad vi tror,
kan frit gå ind til vores felles bord.
Vi fejrer her vor frihed
til at kunne være
enige - uenige -
som det passer os.*